

ÖZBEKİSTAN MİLLÎ KÜTÜPHANESİ

D. TADZİEVA

Sovyet rejiminin kuruluşundan sonraki yıllar, millî cumhuriyetlerin gelişmesini büyük ölçüde etkileyen bir devir olmuştur. Elli yıl önce halkı tümüyle ümmî olan Rus İmparatorluğunun eski uzak steplerinde şimdi yüzbinlerce genel ve özel kütüphane vardır. Yalnız Özbekistan'da 44 milyon cild üzerindeki eseri içine alan 10.600 halk kütüphanesi bulunmaktadır. Bunların yanı sıra sendika, okul ve benzeri kütüphaneleri ile Cumhuriyet Bilim ve Teknik Kütüphanesi, Merkezî Tıp Bilimleri Kütüphanesi, Merkezî Tarım Kütüphanesi, vb. gibi bir çok da özel kütüphane vardır.

Taşkent'teki, büyük Özbek şair, eğitimci ve devlet adamı 'Ali Şir Nevaî'nin adını taşıyan Özbek Devlet Kütüphanesi, Cumhuriyetin kütüphaneleri arasında önemli bir yer işgal eder. Bu kütüphane, millî mahiyette ve herkese açık bir kuruluştur. Ülkede yayınlanan bütün basılı materyallerin toplanma ve muhafaza yeri, bir kütüphanecilik metodolojisi ve araştırma merkezidir. Aynı zamanda Cumhuriyete ait kitapların bibliyografya ve tarihine ait çalışmaları yürütür ve diğer kütüphanelere metodolojik yardımlar sağlar.

Orta Asya'daki ilk halk kütüp-

hanesi 1870'de Taşkent'te açılmıştır. Bu kütüphanenin adı 1919'da Türkistan Halk Kütüphanesi olarak değiştirildi. 1920'de Devlet Kütüphanesi durumuna getirildi. Nevaî'nin doğumunun 500'üncü yılına rastlayan 1948'de de «Ali Şir Nevaî Kütüphanesi» adını aldı.

Kütüphane, ünlü Rus bibliyografyacısı V.I. Mezov tarafından derlenmiş, Orta Asya ve komşuları içinde alan ve kısa bir ara ile 1867'den 1916'ya kadar olan dönemi kapsayan 591 cildlik ünik (tek) bir Türkistan Koleksiyonuna sahiptir. Bu koleksiyon, Türkistan'ın tarihi, ekonomisi, etnografyası, günlük hayatı ve kültürü hakkındaki malzemeyi ihtiva eder. Böylece, ihtilâl öncesinin Orta Asyası hakkında değerli bir araştırma kaynağı sağlar. Özellikle değerli olanları, Özbek halkı için, kendi dillerinde yayınlanmış eserlerdir: S. M. İbragimov'un **Kalendar [Takvim]** Taşkent, 1872; N. P. Ostroumov'un **Amir Timur [Emir Timur]**, Taşkent, 1890 ve **Skazanie o gorode Oshe [Osh Masalı]**, Taşkent, 1885, ve 1871 - 1872'de, A. L. Kun tarafından derlenmiş olan on cildlik, dört bölümden (tarih, arkeoloji, etnografya ve ekonomi) müteşekkil **Turkistanskij Al'bom [Türkis-**

tan Albümü] bunlar arasındadır.

Kütüphanede bulunan Rusça kitaplar, üç değerli XVI ve XVIII. Yüzyıl örneği ihtiva ederler: İlk Rus matbaacısı olan Ivan Fedorov'un eseri olan **Ostroga İncili** (1581); Rusya'da basılan ilk lâdinî eser olan **Ucenie i hitrost' ratnogo stro-enija pehotnyh I judej** [Piyadelerin savaş metod ve hüneri] (1647); Leonty Magnitsky'nin **Arifmetika** [Aritmetik] sı (1703).

Kütüphane, Türkistan'da (söz gelişi, 1870 - 1917 yıllarına ait **Turkestan Vilojati Gazeti**, 1907 yılına ait **Tidjor**, 1919 yılına ait **Turan**, 1914 yılına ait **Sadaj Turkestan**, 1917 yılına ait **İştirakiyun**) ve Rusya'da (söz gelişi, 1870 — 1917 yıllarına ait **Turkestantskie Vedomosti**, 1898 - 1917 yıllarına ait **Russkij Turkestan**, 1904 - 1907 yıllarına ait **Semerkant**, ve Lenin'in gazetesi olan **Iskra**'nın gerçek nüshası) yayınlanmış ilk gazetelere de sahiptir.

Kütüphanede, aynı zamanda, 1905 - 1906 da çıkmış mizahî dergi - Leninizm kurucularının ve seçkin tadır. Eski yabancı kitaplar arasında, 1483'de Nurenberg'de Anton Koberger tarafından basılan, XV. Yüzyıl basım sanatının en güzel örneklerinden biri olan ve «Dokuzuncu Alman İncili» olarak tanınan İnkunabel ile 1697'de Barthelemy d'Herbelot tarafından Fransızca olarak yayınlanan ve Doğu hakkında çağdaş bilgiler veren bir ansiklopedi olan **Biblioteque d'Orient** (Doğu Kütüphanesi) adlı eser vardır.

Kütüphanenin, 1 Ocak 1967'de 3.224.545 cilde ulaşan varlığı, Marx

Leninizm kurucularının ve seçkin bilginlerin eserlerini, Özbek klasiklerini, Rus edebî klasiklerini, Sovyet ve yabancı yazarlarının çeşitli dil ve konulardaki eserlerini ihtiva eder.

Özel teknik literatürü (patent, standard, vb.) müzik eserleri, resimler, gramofon plâkları ve diğer kayıt malzemesi geniş bir yer tutar.

Kütüphaneden yararlanma, bütün Sovyet kütüphanelerinde olduğu gibi, serbest ve ücretsizdir. Seçkin bilim adamlarının, sanat ve endüstrinin her dalında çalışan uzmanların yanı sıra, işçiler, öğrenciler, askerler, vb. gibi elliden fazla milliyeti temsil eden insanlar bu kolaylıktan yararlanabilmektedir: Bugün, ortalama 35.000 okuyucu, yılda bir milyonun üstünde kitap ödünç alır. Aynı kütüphanenin kuruluş yıllarındaki okuyucu sayısı 75 civarında idi. Kütüphanenin kütüphaneler arası işbirliği ve postalama yoluyla verdiği ödünç verme hizmetlerinden Özbekistandaki ve diğer Sovyet Cumhuriyetlerindeki kütüphaneler ve kuruluşlar yararlanmaktadır.

Şimdi çok yaygın olan mikrofilm yapma işi, gerek değerli ve nadir kitapların güvenliği, kitaplara ve dokümanter materyale ulaşma, gerekse kütüphanelerin koleksiyonlarındaki boşlukları böylece doldurma yönünden kolaylık sağlamaktadır. Böylece hizmetler daha iyiye yönelmiş oluyor.

Kütüphane, aynı zamanda, okuyucu toplantıları, edebiyat geceleri, edebî sohbetler, sergiler, bilim ve

sanat alanlarında ün yapmış yazar, besteci vb. gibi kimselerin katıldığı konuşmalar düzenler. Rus Sovyet ve yabancı musikileri ile ilgili kurslar açan Taşkent Halk Musikî Üniversitesi'ni organize eder, kütüphaneler ve bibliyografyalarla ilgili broşürler yayınlar, Özbekistan hakkındaki literatüre ait bibliyografik indeksler, yeni kitaplar hakkında bültenler, ve Özbekistan'ın tarihî günleri ile ilgili bir takvim çıkarır.

Yayınları Özbek ve Rus dillerinde yapılır. Resmi dairelerle organizasyon ve metodla ilgili kuruluşların kütüphanelerine yardım eden bir merkez olarak kütüphane, bunlara denetçiler gönderir ve kütüphanecilerin daha iyi yetişmelerini sağlamak üzere kurslar ve seminerler düzenler. Ayrıca, gerekli görülen

kütüphanecilik elkitaplarını da hazırlar ve yayınlar.

Kütüphane, 35 yabancı ülkedeki 85 kuruluş ile kitap değişimi yapmaktadır ve bir kısım ilgi çekici yayınlar bu yolla elde edilir. Delegationların, turistlerin ve şahsî ziyaretçilerin kütüphaneyi ziyareti, yabancı ülkelerle olan kitap değişiminin gelişmesinde yardımcı olmaktadır.

Kütüphanede, 156'sı yüksek ve orta derecede meslek eğitimi görmüş kalifiye kütüphaneci olmak üzere, 200'ün üstünde personel çalışmaktadır. Genç görevliler, çalışmalarını, bir çok Sovyet şehirlerinde bulunan ve kültür kuruluşları olarak bilinen yüksek eğitim kuruluşlarındaki araştırma ile birleştirmekte, kendilerini yetiştirmektedirler.

Unesco Bulletin for Librarians, XXII, 2 (March - April 1968), 87 - 89'dan

Çeviren : Hilmi ÇELİK